

پژوهش‌نامه انتقادی متون و برنامه‌های علوم انسانی، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
ماه‌نامه علمی - پژوهشی، سال هجدهم، شماره هشتم، آبان ۱۳۹۷، ۱۸۷-۲۰۱

نقد کتاب

دستور کاربردی نوین زبان ایتالیایی

مه‌زاد شیخ‌الاسلامی*

چکیده

در این جستار، نگارنده بر آن است تا به بررسی ساختاری و محتوایی بخش نخست کتاب آموزش قوانین و قواعد دستوری زبان ایتالیایی به زبان‌آموزان پایه با عنوان دستور کاربردی نوین زبان ایتالیایی (*Nuova grammatica pratica della lingua italiana*)، تألیف سوزانا نوکی (Susanna Nocchi) بپردازد. چاپ نخست این کتاب آموزشی از سوی انتشارات آلمانا در سال ۲۰۰۲ صورت گرفته و نسخه جدید و اصلاح‌شده آن در سال ۲۰۱۱ به بازار ارائه شد. در سال تحصیلی جاری (۱۳۹۶-۱۳۹۷) بخش آغازین این کتاب برای تدریس قواعد دستوری در دوره پیش‌دانشگاهی رشته زبان و ادبیات ایتالیایی دانشکده زبان‌ها و ادبیات خارجی دانشگاه تهران به کار گرفته شده است. جستار حاضر در تلاش است که علاوه بر بیان ویژگی‌ها و نقاط ضعف و قوت این کتاب آموزش دستور، جهت‌گیری فرهنگی و ارزشی آن را نیز برجسته سازد.

کلیدواژه‌ها: کتاب آموزشی، دستور کاربردی نوین، سوزانا نوکی، زبان ایتالیایی، زبان‌آموز، فرهنگ.

۱. مقدمه

همایشی که در اکتبر سال‌های ۲۰۱۴ و ۲۰۱۶ با عنوان حالات عام زبان ایتالیایی (*Glistati generali della lingua italiana*) در شهر فلورانس برپا شده است به موضوع

* مربی زبان و ادبیات ایتالیایی، دانشکده زبان‌ها و ادبیات خارجی، دانشگاه تهران
msheikhislami@ut.ac.ir

تاریخ دریافت: ۱۳۹۷/۰۵/۲۳، تاریخ پذیرش: ۱۳۹۷/۰۷/۰۲

آموزش زبان ایتالیایی در خارج از ایتالیا و راه‌کارهای گسترش آن پرداخته و آمار جامع و کاملی از تعداد زبان‌آموزان ایتالیایی در سایر کشورها ارائه داده است. نخستین گردهمایی این همایش با عنوان «زبان ایتالیایی در دنیایی که در حال تغییر است» منحصراً نیاز به بهبود کیفیت دوره‌های آموزشی زبان ایتالیایی و ارتقای سطح تخصص مدرسان را بررسی کرد و دومین گردهمایی با عنوان «ایتالیایی زبان زنده» پس از بررسی میزان تحقق پروژه‌های پیش‌نهادی در دوره پیشین به ارتباط میان دنیای تجارت و دنیای زبان اختصاص یافت و بر تأثیر ویژه محصولات و کالاهای ایتالیایی بر افزایش ارزش این زبان تأکید کرد. در آخرین گردهمایی تعداد دقیق زبان‌آموزان ایتالیایی در سال تحصیلی ۲۰۱۵-۲۰۱۴ در سطح جهان ۲.۳۳۳.۳۷۳ نفر برآورد شد، این آمار در مقابل ۱.۷۶.۴۳۶ تعداد زبان‌آموزان در سال تحصیلی ۲۰۱۴-۲۰۱۳ افزایش چشم‌گیری را نشان می‌دهد. براساس تحقیقات و بررسی‌های همین همایش دلایل اصلی فراگیری زبان ایتالیایی در سطح جهان را می‌توان در موارد ذیل خلاصه کرد:

الف) در بازه‌های زمانی پس از وحدت ایتالیا تا به قدرت رسیدن فاشیسم و پس از جنگ جهانی دوم تا دهه هفتاد سده بیستم خیل عظیمی از ایتالیایی‌ها به سایر کشورها عزیمت کردند، اما این مهاجران همواره بر آموزش و رواج زبان مادری خویش در میان نسل‌های بعدی اصرار و اهتمام ورزیدند و از این امر غافل نشدند؛

ب) هم‌چنین فرهنگ ایتالیا همواره در سطح جهان در عرصه‌های گوناگون همانند موسیقی، ادبیات، هنر، مد، و آشپزی جایگاهی ویژه و مهم داشته است و بی‌گمان زبان در هریک از زمینه‌های مذکور نقشی انکارناپذیر ایفا می‌کند.

گفتنی است که ایتالیا در دهه‌های اخیر از کشوری مهاجرخیز به کشوری مهاجرپذیر تبدیل شده است. از جمله عواملی که در افزایش شمار مهاجران در ایتالیا نقش به‌سزایی داشته‌اند می‌توان به موارد ذیل اشاره کرد: توافق‌نامه‌های گوناگون دوجانبه بین ایتالیا و کشور مهاجرخیز، توافق‌نامه‌های چندجانبه اروپایی و هم‌چنین موقعیت جغرافیایی ایتالیا. در این سال‌ها مهاجرت به ایتالیا اغلب از سوی مردمان کشورهای اروپای شرقی و کشورهای آفریقای شمالی صورت گرفته و بی‌گمان فراگیری زبان ایتالیایی در جهت برطرف کردن نیازهای اولیه و اصل بقا برای این مهاجران امری بسیار ضروری بوده است. بدین ترتیب، این دسته از افراد را نیز می‌توان گروه گسترده دیگری از زبان‌آموزان زبان ایتالیایی دانست که غالباً در داخل ایتالیا به فراگیری این زبان می‌پردازند.

بدیهی است که آموزش زبان ایتالیایی در هریک از مواردی که در بالا ذکر شد ملاحظات متفاوت و ویژه خود را می‌طلبد و بی‌تردید شیوه و شاکله دوره‌های آموزش زبان ایتالیایی به افرادی که در محیط ایتالیایی زبان هستند (ایتالیایی به‌عنوان L2) با دوره‌های آموزشی این زبان برای افرادی که در محیط غیرایتالیایی زبان به‌سر می‌برند (ایتالیایی به‌عنوان LS) متفاوت است. بی‌گمان این امر همراه با هدف اصلی زبان‌آموز از فراگیری زبان ایتالیایی از عوامل اصلی در گوناگونی و تنوع تهیه و تدوین کتاب‌های آموزشی زبان ایتالیایی به‌شمار می‌آیند. درحقیقت، در یک دوره آموزش زبان کتاب جزئی اجتناب‌ناپذیر است و یک کتاب آموزشی به‌روز و کارآمد، قابل‌تکا، و متناسب با اهداف اصلی دوره آموزشی علاوه‌بر افزایش انگیزه در زبان‌آموزان، مدرس را در رهایی از بسیاری از چالش‌های زبانی یا حتی فرهنگی همراهی می‌کند.

دستور کاربردی نوین را انتشارات آلما (ALMA) منتشر کرده است. انتشارات آلما، چنان‌که در سایت رسمی آن آمده است، در سال ۱۹۹۴ در شهر فلورانس توسط دو مدرس زبان ایتالیایی که در مؤسسات فرهنگی خارج از ایتالیا تدریس می‌کردند بنیان‌گذاری شده است (<https://www.almaedizioni.it>). مسیمو نادئو (Massimo Naddeo) و الساندرو دجولی (Alessandro De Giuli) در نخستین تألیفات خویش نتیجه تجربه سال‌ها تدریس را به‌صورت متونی ساده برای آموزش زبان ایتالیایی به افراد بزرگ‌سال ارائه کردند. هم‌اکنون انتشارات آلما در زمینه تألیف، تهیه، و تدوین کتب آموزش زبان ایتالیایی برای زبان‌آموزانی که ایتالیایی را به‌عنوان L2 یا LS فرا می‌گیرند بسیار مطرح است. از شاخصه‌های این انتشارات در رأس قرارداد اصل سرگرمی و اهتمام در ایجاد و افزایش انگیزه در فرایند فراگیری زبان‌آموز و هم‌چنین تأکید بر آمیختگی مفهوم آموزش زبان با فرهنگ است.

دستور کاربردی نوین نخستین بار در سال ۲۰۰۲ با شابک ISBN 978-88-6182-247-4 منتشر شده است و نسخه اصلاح و به‌روزشده آن در سال ۲۰۱۱ چاپ شده است. این کتاب آموزشی محصول کار گروهی نیست و مؤلف آن سوزانا نوکی (Susanna Nocchi) است. این مؤلف در سال ۱۹۸۸ در رشته زبان و ادبیات دانمارکی از دانشگاه پیزا فارغ‌التحصیل شده و در سال ۲۰۱۷ مدرک دکترای خود را از دانشگاه دوبلین در رشته زبان‌شناسی کاربردی گرفته است. هم‌اکنون وی در سمت‌های گوناگونی از جمله مدرس زبان ایتالیایی نزد مؤسسه تکنولوژی دوبلین (DIT) و ریاست انجمن زبان‌شناسی کاربردی ایرلند (IRAAL) بوده است؛ نوکی هم‌چنین در انجمن اروپایی «نقش کامپیوتر در فراگیری زبان» (EUROCALL) در دنیای مجازی و سرگرمی‌های هدف‌مند فعالیت دارد. در میان

مقالات و تألیفات متعدد سوزانا نوکی تنها به موارد ذیل، که نزد مؤسسه آلمای به نشر رسیده‌اند، اشاره می‌کنیم:

دستور پیشرفته زبان ایتالیایی در سال ۲۰۰۶ با همکاری روبرتو تارتالیونه (Roberto Tartaglione) منتشر شد؛ یک سال پیش‌تر، نوکی گرامامیا - تمرین‌ها و سرگرمی‌های در راستای فراگیری لغات با همکاری تیتزینا کیاپلی (Tiziana Chiappelli) به بازار ارائه داد؛ در سال ۲۰۰۳، وی با همکاری سیلویا برتونی (Silvia Bertoni) لغات ایتالیایی - تمرین‌ها و سرگرمی‌های در راستای فراگیری لغات را نگاشت و در سال ۲۰۰۲ دستور کاربردی زبان ایتالیایی - تمرین‌ها - آزمون‌ها - سرگرمی‌ها را به‌رشته تحریر درآورد.

۲. معرفی کلی

۱.۲ ساختار کتاب

دستور کاربردی نوین در قطع کاغذ A4 منتشر شده است. بر جلد زردرنگ این کتاب درسی در سمت راست نیم‌صفحه بالا سطح آموزشی آن در تطابق با چهارچوب اروپایی مشترک مرجع در خصوص دانش زبانی، ۱ تا ۲ آورده شده است. نام مؤلف و عنوان اثر در بخش میانی جلد قرار دارد و در نهایت آرم انتشارات آلمان در سمت راست نیم‌صفحه پایین مشاهده می‌شود. در این میان عبارت «نسخه اصلاح‌شده، تماماً رنگی با جداول، تمرین‌های جدید و آزمون‌های هم‌راه با امتیاز معین در هر بخش» زیر عنوان اثر خودنمایی می‌کند. این کتاب ۲۸۸ صفحه است و به ۳۴ درس تقسیم می‌شود. پس از هر پنج درس چند صفحه به آزمون و ارزیابی میزان فراگیری مطالب تشریح‌شده در پنج درس پیشین اختصاص یافته است و کلید تمامی تمرین‌های کتاب پس از آخرین آزمون آورده شده است. در صفحات نخستین، فهرست دروس، که در حقیقت مباحث دستوری‌ای هستند (که به آن‌ها پرداخته می‌شود)، مشاهده می‌شود و در انتها فهرست دیگری آورده شده که براساس حروف الفبا شماره صفحه هریک از قوانین دستوری مطرح‌شده را مشخص می‌کند؛ بی‌گمان این فهرست در افزایش سرعت عمل زبان‌آموز در هنگام جست‌وجوی قواعد گوناگون دستوری بسیار مفید است. در دستور کاربردی نوین هیچ‌گونه پیش‌گفتار یا توضیحاتی در خصوص پروسه تألیف اثر، معرفی مؤلف، اهداف و رویکرد آموزشی و روش‌شناختی یا راه‌نمای استفاده از کتاب مشاهده نمی‌شود و فقط در پشت جلد کتاب درباب موفقیت این اثر سه دلیل ذیل آمده است:

نقد کتاب دستور کاربردی نوین زبان ایتالیایی ۱۹۱

بیان شفاف و موجز قوانین دستوری در کادرهایی منظم و واضح که امر فراگیری سریع از سوی زبان‌آموز را میسر می‌سازد؛
تمرین‌های مفید و مناسب که باتوجه‌به درجه دشواری آورده شده‌اند و شیوه تنظیم آن‌ها میزان فراگیری زبان‌آموز را نیز ارزیابی می‌کند؛
تأکید ویژه بر ساختارهای رایج و مفید زبان کاربردی و معتبر که امر به‌کارگیری زبان ایتالیایی را برای زبان‌آموز تسهیل می‌بخشد.
سپس بار دیگر به‌روزر بودن این نسخه از طریق موارد ذیل خاطر نشان می‌شود: در این نسخه تمرین‌ها و جداول جدید بسیاری که به تشریح قوانین و قواعد دستوری می‌پردازند را مشاهده می‌کنیم؛ هم‌چنین در این نسخه کادرهایی که به بیان برخی از نکات ظریف زبانی اختصاص دارند یا راه‌کارهایی را برای پروسه خودآموزی ارائه می‌دهند اضافه شده‌اند. در نهایت، به اصلاح بدنه گرافیکی این کتاب آموزشی و تماماً رنگی بودن آن اشاره می‌شود. قیمت هر جلد این کتاب آموزشی ۲۰.۹۰ یورو است.

۲.۲ چینش دروس و تمرین‌ها

دستور کاربردی نوین، چنان‌که از عنوان آن نیز مشهود است، صرفاً بر مبحث قوانین و قواعد دستور زبان ایتالیایی متمرکز شده است. شیوه پردازش و چینش دروس این کتاب آموزشی به‌صورت ذیل است: در آغاز هر درس، قاعده دستوری‌ای که بدان پرداخته می‌شود در داخل کادری آبی‌رنگ به‌صورت عنوان دیده می‌شود؛ پس از کادر عنوان در سمت راست مثال‌های متعدد در راستای شفاف‌سازی کاربرد قاعده مورد نظر آورده شده‌اند سپس در مقابل هریک از مثال‌ها تشریح و توضیح در خصوص چرایی اعمال آن قاعده آورده شده است. تمرین‌های تمامی دروس پس از کادری به رنگ آبی تیره که در آن عبارت «تمرین‌ها» دیده می‌شود به‌صورتی هدف‌مند و مدرج تنظیم شده‌اند، بدین‌صورت که غالباً پس از بیان یک قاعده دستوری، اعمال و به‌کارگیری آن قاعده در نخستین تمرین‌ها از زبان‌آموز خواسته نمی‌شود، بلکه در مرحله اول زبان‌آموز فقط به شناسایی آن قاعده در عبارات و متون می‌پردازد. مثلاً، چینش تمرین‌های درس ۴ را، که به بیان مبحث دستوری صفات بیانی یا توصیفی می‌پردازد، مشاهده می‌کنیم: در نخستین تمرین بند کوتاهی از رمان *اگر در شبی زمستانی* یک مسافر اثر ایتالو کالوینو (Italo Calvino) آورده شده و از زبان‌آموز خواسته می‌شود که صفات موجود در متن را باتوجه‌به دو شاخصه جنسیت و تعداد در جدولی که

براساس این دو ویژگی تقسیم‌بندی شده است قرار دهد. در تمرین ۲، دو تصویر بسیار ساده از یک فرد سال‌مند و یک فرد جوان می‌بینیم، زبان‌آموز باید پانزده صفتی را که فهرست‌وار آورده شده‌اند به این دو تصویر ارتباط دهد. در تمرین ۳، بیست عبارت بسیار کوتاه آمده است که در هر یک ترکیب حرف تعریف نامعین، اسم، و صفت مشاهده می‌شود؛ در این تمرین زبان‌آموز فقط باید هماهنگی بین اجزای این عبارات را بررسی و عبارات صحیح را مشخص کند. در متن تمرین ۴، برای هر اسم دو صورت از یک صفت آمده است و دانشجو باتوجه به اصل هماهنگی صفت با موصوف از لحاظ جنسیت و تعداد باید صورت صحیح هر صفت را برگزیند. در تمرین ۵، هشت جمله به صورت کامل آورده شده‌اند، در تمامی این جملات صفات بدون حرف با صدای آخر آورده شده‌اند، گفتنی است که حرف با صدای آخر در صفات ایتالیایی معمولاً مبین جنسیت و تعداد است، در این تمرین نیز زبان‌آموز باید باتوجه به اصل هماهنگی صفت با موصوف حرف با صدای جامانده را بنویسد و صفت را کامل کند. در تمرین ۶، برای نخستین بار از زبان‌آموز خواسته می‌شود که در یک متن هر یک از صفات را که داخل پرانتز به صورت خام قرار گرفته‌اند را با تناسب به موصوف صرف کند. در نهایت، در تمرین ۷ بند کوتاهی آورده شده است که در آن زبان‌آموز باید صفات مشخص شده را با صفات متضاد جای‌گزین کند؛ درحقیقت، زبان‌آموز تمامی دانش خود درخصوص انطباق صفت با موصوف را در این آخرین تمرین به کار می‌گیرد. هم‌چنان‌که در توضیح بالا مشاهده می‌شود دستور کاربردی نوین تمرینات مربوط به قواعد دستوری را در مراحل گوناگون با در نظر گرفتن میزان دشواری مبحث ارائه می‌کند.

۳. نقد و ارزیابی اثر

بی‌تردید، هدف یا اهدافی که برای یک دوره آموزشی زبان تعریف شده است یکی از اساسی‌ترین عوامل در گزینش کتاب متناسب با آن دوره است. آیا هدف دوره ایجاد یا افزایش یکی از مهارت‌های زبانی یعنی شنیداری، گفتاری، خوانش، یا نگارش است یا بر بیش از یکی از این توانایی‌های زبانی به صورت ترکیبی تأکید دارد؟ هم‌چنین، این مهارت در کدام سطح زبانی تعریف می‌شود؟ برای مثال هدف یک دوره می‌تواند افزایش توانایی شنیداری - گفتاری زبان‌آموز در راستای برقراری مکالمه از سوی وی با دیگران در سطح بی ۱ باشد. بنابراین، مسئول یا مدرس یک دوره آموزش زبان در گام نخست باید به

شناسایی نیاز و درخواست اصلی زبان‌آموز بپردازد و هدف آن دوره را با در نظر گرفتن سطح زبانی مناسب تعیین کند.

در خصوص دوره پیش‌دانشگاهی در مقطع کارشناسی رشته زبان و ادبیات ایتالیایی دانشکده زبان‌ها و ادبیات خارجی دانشگاه تهران می‌توان گفت که اهداف آن به‌عنوان دوره زبان‌آموزی بسیار خاص است. تعداد بسیار اندکی از پذیرفته‌شدگان این رشته از پیش با زبان ایتالیایی آشنایی دارند و دراصل دوره پیش‌دانشگاهی، که تمام نیم‌سال اول تحصیلی را شامل می‌شود، به آموزش اصول و قواعد دستوری زبان ایتالیایی اختصاص می‌یابد و دروسی همانند گفت و شنود، خواندن و پرسش، نگارش، و بیان شفاهی داستان در نیم‌سال‌های بعدی به‌طور خاص به تحکیم و اطلاق دانش دستوری زبان‌آموز در مهارت‌های زبانی می‌پردازند. با توجه به این امر که از نیم‌سال چهارم دروس تخصصی این رشته از قبیل ادبیات سده‌های گوناگون، نقد متون ادبی، و ترجمه‌های متون ساده و تخصصی و زبان‌شناسی جای‌گزین مباحث توان‌افزایی زبانی می‌شوند، برخورداری از دانش قوی دستوری برای دانشجویان رشته زبان و ادبیات ایتالیایی امری الزامی است، بنابراین، در دوره پیش‌دانشگاهی گزینش کتابی که صرفاً بر بیان و تشریح مباحث دستوری متمرکز است امری ناسنجیده نیست و درحقیقت پاسخ‌گوی نیاز اصلی زبان‌آموز در سال‌های بعدی تحصیلی وی در مواجهه با متون تخصصی ایتالیایی است. شایان ذکر است که مدرسان دوره پیش‌دانشگاهی کتاب‌های دیگری را نیز با هدف ایجاد و تقویت سایر مهارت‌های زبانی دانشجو برای این دوره در نظر می‌گیرند.

چنان‌که در ذیل تشریح می‌شود، محوریت موضوعی و آموزشی دستور کاربردی نوین قواعد و قوانین دستوری زبان ایتالیایی است و این کتاب به بیان یا آموزش دیگر سطوح زبان نپرداخته و بر آن‌ها تأکیدی ندارد.

سطح آوایی: گرچه در نگاه اول نظام آوایی — نگارشی زبان ایتالیایی منسجم به نظر می‌رسد، دراصل، این نظام عاری از تناقض نیست. دستور کاربردی نوین هیچ‌گونه اشاره‌ای به محدود قواعد مربوط به تلفظ و خوانش در زبان ایتالیایی ندارد و زبان‌آموز باید پیش از آغاز به کار با این کتاب قواعد مربوط به تلفظ در زبان ایتالیایی را فرا گیرد.

سطح واژگانی: در دستور کاربردی نوین روند قانون‌مند و رویکرد آموزشی معینی در عرضه واژگان وجود ندارد؛ بدین معنا که زبان‌آموز در همان صفحات نخستین با بندها و متون سنگین و پیچیده‌ای روبه‌رو می‌شود که دایره لغات آن‌ها در هماهنگی با سطح زبانی که این کتاب به آن ارجاع می‌دهد تنظیم نشده است. در این جا لازم می‌دانیم

توضیحاتی را بیاوریم که درخصوص سطح واژگانی برای زبان‌آموزان دوره‌های آ ۱ و آ ۲ از سوی گواهی بسندگی زبان ایتالیایی، به‌عنوان زبانی که در خارج از محیط ایتالیایی زبان فرا گرفته می‌شود، ارائه شده است (گرچه دستور کاربردی نوین برای زبان‌آموزان دوره‌های آ ۱ تا بی ۲ تألیف شده است، با توجه به این امر که این جستار فقط به بررسی بخش نخست این کتاب می‌پردازد که در دوره پیش‌دانشگاهی تدریس می‌شود؛ توضیحات درخصوص سطح واژگانی دو دوره آ ۱ و آ ۲ را بسنده دانستیم).

سطح واژگانی آ ۱: دایره واژگانی در این سطح از مجموعه لغات و عباراتی تشکیل شده است که موقعیت‌های ارتباطی ملموس و اجتناب‌ناپذیر برای برآورده کردن نیازهای اولیه در راستای بقا را به‌تصویر می‌کشند. زبان‌آموز در این سطح مفهوم کلی متونی را که دربرگیرنده کلمات پربسامد لغت‌نامه پایه زبان ایتالیایی (*Vocabolario di base della lingua italiana*) است را متوجه می‌شود؛ هم‌چنین، در بیان شفاهی یا نگارش شناخت و توانایی به‌کارگیری مجموعه لغاتی که در اغلب فضاهای معنایی مشترک‌اند و برخی از واژگان تخصصی در بعضی از زمینه‌های کاربردی را به‌نمایش می‌گذارد.

سطح واژگانی آ ۲: زبان‌آموز در این سطح از دایره لغات پایه‌ای برخوردار است که امکان مدیریت کردن موقعیت‌های ارتباطی با محتوای قابل‌پیش‌بینی را به او می‌دهد. زبان‌آموز می‌تواند معنای کلی متونی که حاوی کلمات پربسامد فرهنگ پایه زبان ایتالیایی است را بفهمد؛ هم‌چنین، وی در بیان شفاهی یا نگارش، شناخت و توانایی به‌کارگیری مجموعه لغاتی که در اغلب فضاهای معنایی مشترک‌اند و برخی از واژگان تخصصی در بعضی از زمینه‌های کاربردی را به‌نمایش می‌گذارد.

درخصوص لغت‌نامه پایه زبان ایتالیایی باید گفت که نخستین بار در سال ۱۹۸۰ به‌صورت پیوست در کتابی با عنوان *راهنمای کاربرد کلمات* (*Guida dell'uso delle parole*) تألیف تولیو دمائورو (Tulio De Mauro) در صفحات ۱۴۹ تا ۱۸۳ آورده شد. لغت‌نامه پایه در یک ساختار واحد دو گروه از واژگان را در بر می‌گیرد: ۱. واژگانی که در یک بازه تاریخی در متون یک زبان با بسامد بالا مشاهده می‌شوند؛ ۲. واژگانی که اگرچه در نگارش و گفتار کم بسامدند، برای کاربر زبان مفهوم و شناخته‌شده‌اند؛ بدین ترتیب، این واژگان از امتیازی مساوی با مورد پیشین یا حتی گاهی از امتیازی بالاتر برخوردارند.

بی‌گمان اصلی‌ترین نقطه‌ضعف دستور کاربردی نوین انتخاب و به‌کارگیری دایره لغات نامتناسب با سطح دوره‌های آ ۱ تا بی ۲ است. زبان‌آموز در دوره مبتدی، ابتدایی، و حتی متوسط در جهت فراگیری مفاهیم و قواعد دستوری و حل تمرین‌ها با واژگان ثقیل و

کم‌بسامد یا متونی پیچیده و سنگین مواجه می‌شود که وی را در مسیر فراگیری سردرگم و متوقف ساخته و نهایتاً غرقه‌شدن او در فرهنگ‌های لغت کاغذی یا الکترونیکی را سبب می‌شوند. در ذیل فقط به چند مورد در این خصوص اشاره می‌کنیم:

بخش نخست تمرین ۲ در صفحه ۱۶ را، که مملو از واژگان نامتناسب برای زبان‌آموز دوره آ. ۱ است، در ذیل می‌آوریم و واژگانی که در لغت‌نامه پایه زبان ایتالیایی نیستند را در متن مشخص می‌کنیم. بدیهی است که توضیحاتی که پیش‌تر در خصوص سطح لغوی زبان‌آموز دوره آ ۱ آورده شد به تمام دوره، که معمولاً در بیش از ۶۰ ساعت برگزار می‌شود، اشاره دارد. لیکن این تمرین در نخستین صفحات کتاب مشاهده می‌شود.

È un/un'uno scrittore italiano contemporaneo e ha uno/una/un grande fama in Italia e all'estero. È figlio di un/una/uno psicoanalista famoso e vive a Roma. Due suoi libri, "Io non ho paura" e "Come Dio comanda", sono l'ispirazione per due bei film di una/un/uno regista importante, Gabriele Salvatores.

هم‌چنین، در متن بالا همانند تمرین‌های ۳ در صفحه ۱۳ و شماره‌های ۴ و ۶ در صفحه ۱۴ افعال متعددی به صورت صرف‌شده دیده می‌شود. این درحالی است که زبان‌آموز در این مرحله هنوز با هر دو مفهوم مدخل فعل و قاعده صرف آن در زبان ایتالیایی کاملاً بیگانه است. سطح معنایی: در دستور کاربردی نوین به ندرت شاهد به‌کارگیری شیوه‌هایی در راستای بیان و شفاف‌سازی معنایی واژگان هستیم. در موارد بسیار اندکی، که در ذیل به آن‌ها اشاره خواهیم کرد، از تصاویری بسیار ساده و ابتدایی برای اشاره به مفهوم کلمات استفاده شده است. صفحه ۱۷، تمرین ۴: معنای واژگان جهانگرد، طرف‌دار، و مدیر با تصاویری ساده همراه شده است؛ صفحه ۳۹، تمرین ۲: آموزش واژگان مربوط به روابط خویشاوندی در شجره‌نامه؛ صفحه ۵۷، تمرین ۲: آموزش معنای متفاوت دو فعل «توانستن» و «بلدبودن» را مشاهده می‌کنیم و در نهایت در صفحات ۷۲، تمرین ۲، صفحه ۱۰۳، تمرین ۱، صفحه ۱۲۸، تمرین ۱، و صفحه ۱۵۲، تمرین ۲ واژگان گوناگون همراه با تصویرشان آورده شده‌اند. در دستور کاربردی نوین فقط ۵ مورد ذیل با علامت ستاره مشخص شده‌اند و توضیح آن‌ها در انتهای متنی که در آن جای دارند آورده شده است:

واژه «Carabinieri» در صفحه ۱۹، تمرین ۴ مشاهده می‌شود و در پایان متن به‌طور خلاصه به تقسیم نیروی انتظامی به دو گروه پلیس و کارابینیری اشاره شده است.

واژه «Ischia» در پایان تمرین ۲ در صفحه ۹۴ بسیار کوتاه به صورت جزیره‌ای کوچک نزدیک ناپل توضیح داده شده است.

هم‌چنین، در تمرین ۵ صفحه ۱۱۱ دو واژه Capri و Lampedusa به ترتیب به صورت جزیره‌ای کوچک نزدیک ناپل و جزیره‌ای کوچک نزدیک سیسیل توضیح داده شده‌اند. و در نهایت، عبارت «Lista di nozze» در تمرین ۱ صفحه ۱۲۲ بدین صورت توضیح داده شده است: فهرست هدایایی که عروس و داماد در جشن ازدواج خویش به دریافت آن‌ها تمایل دارند. این فهرست نزد مغازه‌ای سپرده می‌شود و مدعوین برای انتخاب هدیه خویش به آن مغازه مراجعه می‌کنند.

شایان ذکر است که در دستور کاربردی نوین کلمات هم‌معنا یا چندمعنا مورد توجه قرار نگرفته‌اند و هیچ‌گونه توضیحی در باب آن‌ها آورده نشده است. در نهایت، باید افزود که خواه در سطح واژگانی و خواه در سطح معنایی هیچ تمرینی جهت تولید و تکرار در این کتاب دیده نمی‌شود و در آن فقط به ارائه و عرضه واژه‌ها بسنده شده است.

۴. بدنه گرافیکی، صفحه‌آرایی، و حروف‌نگاری

به جرئت می‌توان گفت که دستور کاربردی نوین تأثیر بصری‌ای ندارد که اشتیاق به فراگیری را در زبان‌آموز برانگیزد یا بر آن بیفزاید. تقسیم‌بندی فصول به بخش بیان و تشریح قواعد و قوانین دستوری یا بخش تمرین‌ها فقط از طریق کادرهایی با رنگ آبی تیره که عنوان هر فصل را در بر دارند و کادرهایی به همان رنگ با عبارت «تمرین‌ها» صورت گرفته و باتوجه به این امر که رنگ‌بندی غالب در تمامی صفحات این کتاب آموزشی سفید، آبی تیره، و آبی روشن است در برخی از موارد اتمام یک مبحث دستوری و آغاز مبحث دیگر چندان مشخص نیست. اندازه قلم در بخش «تمرین‌ها» سنجیده و متناسب با زبان‌آموز مبتدی نبوده و در اغلب موارد درهم‌فشرده‌گی سطور خصوصاً برای زبان‌آموز در این دوره‌های اولیه فراگیری زبان ناخوشایند است. هم‌چنین، در این کتاب آموزش دستور هیچ عکسی مشاهده نمی‌شود. استفاده از تصاویر در موارد اندکی در جهت انتقال معنای واژگان یا بیان یک مفهوم دستوری بوده و در موارد دیگر در تلاش برای نشاط‌بخشیدن به مفاهیم سنگین دستوری صورت گرفته است. در این میان می‌توان به تصاویر صفحه ۸، تمرین ۵، صفحه ۱۳، تمرین ۲، صفحه ۱۹، تمرین ۴، و صفحه ۲۳، تمرین ۶ اشاره کرد. مواردی که در آن با استفاده از تصاویر به شفاف‌سازی معنایی واژگان پرداخته می‌شود را پیش‌تر ذکر کردیم، در ذیل به مواردی اشاره می‌کنیم که در آن تصاویر ساده و ابتدایی در جهت تشریح یک قاعده دستوری به کار برده شده‌اند: صفحه ۱۱، تمرین ۵ برای آموزش صورت جمع اسامی (که

البته مبحث بیان معنای واژگان نیز در این بخش دیده می‌شود، صفحه ۲۱، تمرین ۲، جهت آموزش عملکرد متفاوت افعال داشتن و بودن، صفحه ۴۶، تمرین ۱، بیان ویژگی‌های دستوری و فرهنگی در مکالمات احترامی یا دوستانه، صفحه ۵۰، تمرین ۱، بیان حال استمرار در نهایت در صفحه ۵۲، تمرین ۳ استفاده از تصاویر برای تفهیم چگونگی بیان در شرف انجام کاری بودن صورت گرفته است.

بدین ترتیب، یکی دیگر از نقاط ضعف اصلی دستور کاربردی نوین در کمیت و کیفیت بهره‌وری از تصاویر و مفهوم رنگ‌بندی است. این کتاب به هیچ‌وجه استفاده شایسته‌ای از امکانات گرافیکی در امر آموزش زبان نکرده و بدنه گرافیکی آن در بسیاری از موارد سردرگمی زبان‌آموز مبتدی و حتی مدرس را موجب می‌گردد و در نهایت نیز کتاب خشک و بی‌روح جلوه می‌کند.

۵. آموزه‌های فرهنگی در دستور کاربردی نوین

بی‌گمان، گوناگونی و تنوع اشکال متون در دستور کاربردی نوین یکی از نقاط قوت این کتاب است. در تمرین‌ها نمونه‌های بسیاری از قطعات کوتاه همانند مصاحبه، ایمیل، نامه، مکالمه، اخبار، حوادث، و دستور غذا مشاهده می‌شود. واکاوی موشکافانه این متون حاکی از دقت و توجه بالای مؤلف در گردآوری مطالبی است که درخصوص ویژگی‌ها و شاخصه‌های فرهنگی، تاریخی، و جغرافیایی ایتالیا به زبان‌آموز اطلاع‌رسانی می‌کنند. بدین ترتیب، تنوع و گوناگونی نه تنها در شکل متون، بلکه در محتوای آن‌ها نیز مشهود است. بی‌گمان، این امر لذت مطالعه را در زبان‌آموز پیوسته تقویت کرده و مباحث دستوری را، که معمولاً ثقیل و پیچیده‌اند، تا حدی تسهیل می‌کند. درخصوص جایگاه و میزان اهمیت اصل فرهنگ در امر آموزش زبان تاکنون نظریات و مباحث فراوانی از سوی دست‌اندرکاران فرایند آموزش زبان ارائه شده است و هم‌اکنون کتاب‌ها و متون آموزشی به‌عنوان یکی از اصلی‌ترین منابع عرضه الگوهای رفتار فردی و اجتماعی مقبول، آداب و سنن رایج، و بینش و طرز تفکر در یک جامعه به‌شمار می‌آیند. ارزیابی میزان و موفقیت ارائه مصادیق فرهنگی در کتب آموزش زبان به‌دلیل گوناگونی و تنوع تعاریف مفهوم فرهنگ مبحثی بسیار پیچیده است؛ لیکن پرباری و توجه ویژه دستور کاربردی نوین در به‌کارگیری متون حاوی مفاهیم و اطلاعات فرهنگی باوجود تمرکز صرف آن بر بیان و تشریح قواعد و قوانین دستور زبان ایتالیایی نگارنده این جستار را به بررسی هرچند مختصر چگونگی و میزان موفقیت انتقال

اصول فرهنگی در این کتاب آموزشی تشویق می‌کند. استانداردهای آمادگی جهانی برای یادگیری زبان (The World Readiness Standards to Learning Language) مفهوم فرهنگ را به سه گروه تولیدات (products)، رفتارها (practices)، و چشم‌اندازها (perspectives) تقسیم‌بندی می‌کند. به‌طور خلاصه از میان مصادیق گروه نخست می‌توان به آثار باستانی، آثار ادبی - هنری، اختراعات، و اکتشافات و امور تغذیه؛ از گروه دوم، تعاملات، مراسم، و آداب اجتماعی و در نهایت از گروه سوم می‌توان به مجموعه باورها، عقاید، و ارزش‌ها اشاره کرد. همان‌طور که پیش‌تر ذکر شد، دستور کاربردی نوین بر انتقال مفاهیم و ارزش‌های فرهنگی کشور ایتالیا تأکید بسیار دارد و غالب متون آن را می‌توان در تقسیم‌بندی مذکور جای داد؛ در ذیل فقط به ذکر چند مثال بسنده می‌کنیم:

تولیدات فرهنگی: معرفی رمان ایتالیایی *Io non ho paura* ۳۲/۱۰، معرفی فیلم‌های ایتالیایی *I Vitelloni* و *La prima cosa bella* ۹۹/۴، دستور تهیه اسپاگتی ساده و شیرینی تیرامی سو ۸۸/۴ اطلاعات درخصوص شکلات نوتلا ۹۲/۵، اصل و ریشه آشپزخانه ایتالیایی صفحه ۹۶/۳، معرفی مسابقه سالانه موسیقی سانرمو (Sanremo) ۱۰۰/۳، دستور غذای محلی ۱۰۴/۲، و موسیقی در قرون وسطی و عصر نوزایی در ایتالیا ۱۵۲/۲.

رفتار فرهنگی: عادات غذایی ایتالیایی‌ها ۱۴/۵، اهمیت نوشیدن قهوه در ایتالیا ۴۴/۷، آداب نوشیدن ۶۵/۱، آداب و رسوم در مناسبت‌های گوناگون تقویم ایتالیا ۱۰۸/۵، و آداب تهیه هدیه برای مراسم ازدواج ۱۲۲/۲.

چشم‌انداز فرهنگی: اهمیت ورزش فوتبال برای ایتالیایی‌ها ۱۴/۴، دید رایج ایتالیایی‌ها به نیروی انتظامی «کارابینری» و به‌سخره گرفتن ایشان در ۱۸/۴ و ۵۰/۲، خرافات رایج در ایتالیا ۱۰۱/۴.

اما بررسی و واکاوی دقیق محتوایی دستور کاربردی نوین حاکی از انتخاب ناسنجیده برخی از مفاهیم است. از میان آن‌ها تنها به موارد ذیل اشاره می‌کنیم:

تشریح هسته خانواده متشکل از والدینی که هریک از ازدواج پیشین خویش فرزندان دارد ۱۹/۵ و ۵۶/۱، توضیح جشنی که زن و مرد پس از طلاق ترتیب داده و برگزار می‌کنند ۷۹/۲، اشاره به رابطه هم‌جنس‌گرایی ۸۳/۴، فهرست دلایل بسیار سطحی برای درخواست طلاق ۱۲۶/۶، و بیان باورنداشتن وجود خدا در مثال کادر سوم در صفحه ۱۴۰.

هرچند موارد مذکور بخشی از واقعیات امروز کشور ایتالیا هستند، اما تکرار و تأکید بر آن‌ها در کتابی که با هدف آموزش دستور زبان تألیف شده است بی‌مورد بوده و تنها به

برداشت نادرست زبان‌آموز از پاره‌ای از ارزش‌های انسانی و اجتماعی در این کشور می‌انجامد. به عبارتی دیگر، تکرار و تأکید بر مفهومی متفاوت از اصل خانواده، پیش‌پاافتادگی پدیده امر طلاق و جدایی و سهولت ورود به رابطه‌ای جدید بخش چشم‌اندازهای فرهنگی جامعه ایتالیا را، که با مجموعه دیدگاه و باورهای جهانی این جامعه تعریف می‌شود، فاقد هرگونه ارزش مذهبی یا حتی اخلاقی نشان داده و به نشر تصویری، که تنها با اقلیتی از این جامعه متناسب است، می‌پردازد. با توجه به اعتقاد دانشجو به صداقت کتاب درسی در بازتاب حقایق چنین عملکردی از جانب یک کتاب آموزش دستور نادرست، ناسنجیده، و بی‌مورد است.

بی‌گمان یکی از اصلی‌ترین شاخصه‌ها در گزینش کتاب آموزش زبان مناسب بررسی هماهنگی و تطابق آن با ویژگی‌های بومی و ارزش‌های اخلاقی - دینی محل برقراری دوره آموزش زبان است. بیان و تشریح مطالبی همانند مواردی که پیش‌تر آورده شد، علاوه بر ایجاد شوک فرهنگی در زبان‌آموزان برخی از نقاط جهان، مدرس را نیز در شرایط پیچیده‌ای قرار می‌دهند و این درحالی است که در کتابی که با هدف اصلی آموزش دستور تألیف و تدوین شده است به سهولت می‌توان از این گونه پیچیدگی‌ها دوری و پرهیز کرد.

۶. نتیجه‌گیری

یک کتاب آموزشی مناسب، واضح، ملموس، و خوش‌منظر مدرس را در مسیر آموزش و زبان‌آموز را در امر فراگیری یاری می‌کند. از همین رو، تحلیل و بررسی تناسب ساختاری و محتوایی منابع آموزشی امری واجب و ضروری است. در امر بررسی و واکاوی کتب آموزشی باید به‌خاطر سپرد که تألیف یک کتاب آموزشی جامع و کامل امکان‌پذیر نیست. در این تحلیل، علاوه بر مواردی هم‌چون هماهنگی کتاب با اهداف دوره آموزشی، ویژگی‌های انحصاری و به‌روزی بودن آن، جامعیت و شفافیت در بیان مطالب باید به تناسب شاخصه‌های محلی و بومی مکان و محیط آموزش با محتوای کتاب آموزشی نیز پرداخته شود.

براساس بررسی و تحلیل پژوهش حاضر، بدیهی است که دستور کاربردی نوین نمی‌تواند به‌عنوان تنها منبع آموزشی در یک دوره آموزش زبان ایتالیایی به‌کار گرفته شود و تمرکز صرف این کتاب بر قواعد و قوانین دستوری زبان ایتالیایی استفاده از سایر کتاب‌های کمکی، که به آموزش دیگر مهارت‌های زبانی، توانش بینا فرهنگی یا عوامل فرازبانی همانند زبان اشاره یا نشانه‌شناسی می‌پردازند را الزام می‌بخشد.

از جمله نقاط قوت دستور کاربردی نوین می‌توان به‌روزی بودن محتوای آموزشی، بیان و دسته‌بندی قواعد دستوری به‌صورت واضح هم‌راه با مثال‌های متعدد و گوناگون، و تنظیم و ارائه تمامی تمرین‌ها براساس درجه دشواری و تنوع متون، خواه از نظر فرم و شکل و خواه از نظر محتوا را نام برد. نقطه‌ضعف اصلی این کتاب فقدان روندی قانون‌مند در عرضه واژگان است. تعداد بسیار بالای کلمات کم‌بسامد، کم‌کاربرد، تخصصی، و درکل ناشناخته برای زبان‌آموز در سرعت و سهولت مطالعه و فراگیری قواعد دستوری و هم‌چنین حل تمرین‌ها موانع بسیاری ایجاد کرده و سردرگمی و درنهایت بی‌زاری زبان‌آموز را سبب می‌شود. هم‌چنین بدنه گرافیکی و صفحه‌آرایی به‌هیچ‌وجه کمکی به کاهش خشکی و جدیت قوانین و قواعد دستوری کتاب نکرده و چه‌بسا بر میزان خستگی زبان‌آموز می‌افزایند. در این میان، اندازه قلم و فشردگی سطور در بخش تمرین‌ها از دیگر کاستی‌های اساسی این کتاب آموزشی به‌شمار می‌آید. درنهایت، باید به تأکید بی‌مورد پاره‌ای از متون این کتاب بر بیان و تشریح برخی از پدیده‌های فرهنگی، که با واقعیت غالب در جامعه ایتالیا هم‌خوانی ندارد، نیز اشاره کرد. این امر، علاوه‌بر ارائه تصویری نادرست از ارزش‌های اخلاقی و اجتماعی رایج در ایتالیا، مدرس را در شرایط دشواری قرار می‌دهد.

پی‌نوشت‌ها

۱. واژه‌ای که در توصیف و تشریح اسم آورده می‌شود صفت است. در زبان ایتالیایی صفت از نظر تعداد و جنسیت با موصوف خود هماهنگی و مطابقت دارد.
۲. چهارچوب اروپایی مشترک مرجع: فراگیری، آموزش، و ارزیابی (Common European Framework of Reference for Languages) برای زبان‌های مدرن در سرتاسر اروپا اصول و قواعد مشترک درخصوص تألیف و تدوین منابع آموزشی، برنامه‌ریزی دوره‌های آموزش زبان یا دوره‌های خودآموزی، آزمون‌های مربوط به این دوره‌ها، و گواهی‌های بسندگی سطوح زبانی را ارائه می‌دهد. این چهارچوب آموزش و فراگیری زبان‌های مدرن اروپایی را در ۶ سطح (۱ پایه)، ۲ (ابتدایی)، بی ۱ (متوسط حداقل)، بی ۲ (متوسط پیشرفته)، سی ۱ (پیشرفته)، و سی ۲ (فوق پیشرفته) دسته‌بندی کرده است.

کتاب‌نامه

ابوالحسنی چیمه، زهرا (۱۳۹۶)، «رفتار فرهنگی در کتاب‌های آموزش زبان فارسی، اجرای یک روش ارزیابی»، مجموعه مقالات اولین همایش ملی نقد متون و کتب علوم انسانی، ج ۱، تجارب حرفه‌ای نقد.

نقد کتاب دستور کاربردی نوین زبان ایتالیایی ۲۰۱

اگرادی، ویلیام، مایکل دابروولسکی، و مارک آرتف (۱۳۸۰)، *درآمدی بر زبان‌شناسی معاصر*، ترجمه علی درزی، ج ۱، تهران: سمت.
خیرآبادی، رضا و معصومه خیرآبادی (۱۳۹۳)، *کتاب جامع زبان‌شناسی همگانی دکتری نیمه متمرکز*، تهران: کتاب‌خانه فرهنگ.
شرکا، آنتونیا (۱۳۹۰)، *دستور زبان ایتالیایی (ساخت و اثره)*، تهران: دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال.

Balboni, Paolo (1999), *Parole comuni, Culture diverse, Guida alla comunicazione interculturale*, Marsilio: Venezia.

Consiglio d'Europa (2002), *Quadro comune europeo di riferimento per le lingue: apprendimento, insegnamento, valutazione*, La Nuova Italia-Oxford, Firenze,
<<http://www.memorbalia.it/descrittori/dalframeworkeuropeo.pdf>>.

Cortés Velásquez, Diego Serena Faone, and Elena Nuzzo (2018), "Analizzare i manuali per l'insegnamento delle lingue: strumenti per una glottodidattica applicate", in: *Rivista internazionale di linguistica italiana e educazione linguistica*, vol. 9, no. 2 (2017): <<https://riviste.unimi.it>>.

D'Amore, Bruno (2018), "Il libro di testo, formidabile strumento metodologico in aula", in: *La Vita Scolastica*, Inserto: Adotta una idea, vol. 61, no. 15 (2007), <<http://www.dm.unibo.it/rsddm/it/articoli/damore>>.

De Mauro, Tullio (2018), *Il Nuovo vocabolario di base della lingua italiana*, <<https://www.internazionale.it/opinione/tullio-de-mauro>>.

Diadori, Pierangela, Caterina Gennai, and Stefania Semplici (2011), *Progettazione editoriale per l'italiano L2*, Perugia: Guerra Edizioni.

Domenichini, Maria Giovanna (2018), "Quale libro di testo? Indicazioni per la valutazione di manual e materiali didattici", in: *Metodički obzori: časopis za odgojno-obrazovnu teoriju i praksu*, vol. 1, no. 1, <<https://hrcak.srce.hr>>.

Freddi, Giovanni (1987), *L'insegnamento della lingua-cultura italiana all'estero*, Firenze: Le Monnier: <<http://www.dit.ie/llss/people/languages/staffarticles>>.

Long, Mike (2015), *Second Language Acquisition and Task-Based Language Teaching*, Malden: Wiley Blackwell.

Nocchi, Susanna (2001), *Nuova grammatica pratica della lingua italiana*, Firenze: ALMA.

Nuzzo, Elena and Roberta Grassi (2016), *Input, output e interazione nell'insegnamento delle lingue*, Torino: Loescher-Bonacci.

Sharwood, Smith Michael (2018), "Input Enhancement in Instructed SLA", in: *Studies in Second Language Acquisition*, vol. 15, no. 2 (1993): <<https://tesol-dev.journals.cdrs.columbia.edu>>